

Näitemängu tegemisest «Kalevipoja» seltsis

REPERTUAAR

Kui 1880-ndate aastate II poolel ja 1890-ndate aastate alguses valitsesid «Kalevipoja» seltsi lavajant ja üsnagi sisutud lühikomöödiad, siis nüüd paranes olukord. Juba 1894. a. lõpul õpiti selgeks A. Kitzbergi «Punga Mart ja Uba-Kaarel». See oli praegu teadaolevail andmeil üldse esimene kord, kus seltsi näitetrupp tõi Salatsel lavale eesti klassikat. Ja nagu näeme, jõudis Kitzberg siin nelil aastat varem kui «Vanemuisesse». «Punga Marti ja Uba-Kaarlit» mängiti 11. detsembril 1894. a. Salatsel, kuu aega hiljem Käsmus. 1897.—1898. a. lisanduvad sellele näidendile Kitzbergi «Vana vanaga, noor noorega» ja «Pila-Petri testament». 1901.—1902. a. mängis näitetrupp «Punga Marti ja Uba-Kaarlit» uuesti.

1895. a., pärast 13-aastast vaheaega pöördus selts jälle kord Kunderi poole. Seekord valiti aga üsnagi nõrga kunstiväärtuse ja keesise sisuga näidendike, 1887. a. kirjutatud «Mõrsja ja märatsejad». Ehkki talle oli Juhani Kunderi üks nõrgemaid kirjatöid, võttis «Kalevipoja» selts selle 10 aastat hiljem taas repertuaari ja mängis, nagu näitab kassaaruanne, täissaalile.

Juhani Kunderi näendid levisid eesti seltside teatrival juba 1870-ndail aastail. Tema seminaripäevil 1872—1875 kirjutatud «Mulgi mõistus ja tartlase tarkus», «Muru-Miku meelehaigus» ning «Varastatud vorst» said laialt populaarseks. Teatavasti alustas ka «Kalevipoja» 1882. aastal oma teatritegemist «Mulgi mõistusega...». Sajandi lõpul sai üheks kõige enam mängitavaks lavateoseks Kunderi 1885. aastast pärit naljamäng «Kroonu onu».

1900. a. lavastas «Kroonu onu» ka «Kalevipoja» selts. Samal aastal õpiti ära veel «Muru-Miku meelehaigus».

Eduard Vilde tuli Salatsel lavale päris sajandi lõpul ja nimelt oma «Vigaste pruutidega». Jakob Liivi loomingust mängiti 1901. a. «Musti lulle» dramatiseeringut.

Kõrvuti eesti väljapaistvamate kirjameeste teostega jätkus müüdugi ka möödunud sajandi lõpul — käesoleva sajandi algul vähetuntud autorite kesiste jantide esitamine. Repertuaaris olid «Üks peab abielusse heitma», «Teie käsu peale, herra leitnant», «Vanapoisi ihlus», «Tädi varapärija», «Advokat tohtri ametis» jne.

Peale sõnalavastuste esitati vahtevahele ka laulumänge. Esimene selletaoline tuli lavale 1894. aasta 12. aprillil, millal seltsi «lõbuõhtul» oli programmis «Kaks kosilast». Ilmselt meelitas laulumäng rahvast kokku huigaliselt, sest pidu sissetulek oli ligi 50 rubla.

Repertuaari hankimisega oli seltsil ka nüüd raskusi. Näitemänguraamatute saamiseks peeti kirj vahetust Viljandi kirjastaja ja raamatukaupmehe Leokesega, Tartu kirjastaja Varesega, Ploompuu raamatukauplusega Tallinnas, mitmete kirjanikega. Nõu küsiti ka teistelt eesti seltsidelt.

1904. aasta jaanuaris osteti Leokeselt üheksa eksemplari «Mõisavalitseja saladust». Uhtlasi saatis Leoke tema kaupluses müügil olevate näidendite nimekirja ning «prooviks» H. Otto «Kännud ja käbid» ühe eksemplari. Seda aga «Kalevipoja» selts ära ei ostnud.

Sama aasta suvel peeti kirj vahetust J. Ploompuuga Tallinnast soome kirjaniku M. Canthi «Murdvarguse» soetamiseks.

Jakob Liivi käest, kes elas sel ajal Väike-Maarjas ja pidas raamatukauplust, osteti 1904. aasta septembris kümme eksemplari «Kolmat aega vallavanemat». Uhtlasi teatas Jakob Liiv, et ta uus näidend «Halastaja öde» on parajasti trükkis.

Ühe näitemängu eest pidi selts maksma tavaliselt 3—7 rubla, selle eest saadi osaraamatud ja etenduse luba.

Mitmeid näidendeid õpiti käsi kirja järgi.

On säilinud «Kalevipoja» seltsi raamatukogus olevate näitemänguraamatute nimekirjad. Sealt selgub, et näidendeid oli selts soetanud 1906. a. juba 61. Eesti kirjanikest olid seal J. Kunder, A. Kitzberg, Jakob Liiv, K. A. Hermann, C. R. Jakobson, Ch. Rutoff, Fr. R. Faehmann jt. Soome keelest olid tõlgitud M. Canthi «Murdvargus» ja «Roinila talus». Vene näitekirjandust esindas M. Gorki «Põhjas», mis kandis siis pealkirja «Öö maja», ja Lääne-Euroopat Moliere'i «Ihnus». Viimane tuli Salatsel lavale 1909. aastal.

1915. aastaks oli raamatukogusse juurde muretsetud Peeter Jakobsoni «Udumäe kuningas» ja «Kustas kosih Mihklit». Tšehhovi «Karu», Ibseni «Nora» jt.

1914. aastal toodi Salatsel lavale Eduard Vilde «Pisuhänd». Selle näidendiga käidi esinemas ka Rutjal.